

bülten

tmmob
makina mühendisleri odası

Aralık 2021, Sayı 282 Ekidir

**Sanayinin Sorunları ve
Analizleri (76)**

**Ekonomi tıkanı,
iktidar değişikliği şart**

Ekonomi tıkanı, iktidar değişikliği şart

Mustafa SÖNMEZ*

Özet

Tüketici enflasyonu 2021 sonunda yüzde 25'e doğru ve üretici enflasyonu yüzde 66'ya doğru gidiyor. Dünyada enflasyon tırmanış halinde ve buna önlem olarak yerel paraları korumak için faizler yükseltilirken, Türkiye'de doludizgin faiz indirildi. Bu durum, derin bir kaos iklimi yaratan AKP iktidarına ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'a toplumsal güveni hızla eritiyor.

Güvensizlik, özellikle Türk Lirası'ndan dövize yöneliş biçiminde ifadesini buluyor ve banka mevduatlarının neredeyse üçte ikisinin dövize yöneldiği tehlikeli, endişe verici bir süreç yaşanıyor. TL'nin değer kaybını olağanüstü hızlandıran bu süreç, enflasyonu tehlikeli sulara çekerken iktidarın ekonomiye ilişkin bir yol haritasının olmayışı, belirsizlikleri ve endişeleri daha da artırıyor.

"Tüketici Güven Endeksi", Kasım ayında, bir önceki aya göre 7.3 puan birden düştü ve 2004'den bu yana olan değerlerin en kötüsünü sergiledi. "Devlet Anketi" olan tüketici ve ekonomi güven endeksinden çıkan dibe savrulma, iktidarın siyasi durumunu tarifte de en önemli göstergelerden biri olarak kabul edildiği için, önemi artıyor.

Siyasi yönetime içeride ve dışarıda azalan güvenin hem dış sermaye girişini olumsuz etkilediği hem de içeride TL mevduatların dövize yönelişine yol açtığı gözleniyor. Bu güvensizlikte, yükselen enflasyona rağmen, TCMB politika faizinin indirilmesi en önemli etkidir. Özellikle 2021 Eylül ayında başlatılan faiz indirimleri, politika faizlerinin yüzde 19'den yüzde 15'e indirilmesi ve bu arada TÜFE'nin yüzde 21'i geçmesi, TL'ye olan güveni düşürdü, mevduatların dolarlaşması hızlandı. Özellikle gerçek kişilerin tasarruf mevduatlarının kısa sürelerde TL'den dövize dönüşmesi ile "Dolarlaşma oranı" yüzde 64'e yaklaştı ve bunun yılın tamamında yüzde 65'i bulması kuvvetle muhtemel. Güvensizlikle yastık altına kaçan dolar miktarı ise tahmin edilemiyor.

Politika faizi indiriminde ısrar, dolarlaşma ve döviz fiyatındaki tırmanışı tetiklemeye devam edecektir. 2020 biterken 13,6 ABD senti olan TL'nin değeri 3 Aralık'ta 7,3 sente kadar düşmüştür. Bu süredeki değer kaybı yüzde 46'nın üzerindedir. Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığı sisteminin başladığı tarihten bu yana TL'deki değer kaybı ise yüzde 66'yı buldu ve 2001 krizindeki yüzde 59'luk değer kaybını çok geride bıraktı..

2018 ortalarında 1 TL 22 sent idi. Bugün 7.3 sente kadar düştü. Başka bir şekilde ifade edilirse aynı dönemde, doların fiyatı yüzde 192 arttı. 2001 krizinde ise artış yüzde 139 dolayındaydı. Yani Erdoğan'ın 2018 sonrası döneminde gelen krizde TL'nin erimesi ya da doların fiyat artışı 2001 dönemini çok gerilerde bırakmış durumda.

Dolar kurunda yıllık yüzde 22'yi bulan sert artışlar ya da TL'nin hızlı değer kaybı, etkisini artan tüketici fiyatlarında gösteriyor. Çünkü, ithalata bağımlı olan ekonomi, her ithal malını, daha yüksek TL ödeyerek satın aldıkça, içeride üretilen mal ve hizmetin fiyatları daha da yükseliyor.

2003-2017 döneminde yıllık TÜFE ortalaması tek hanede kalmış, yüzde 8,5 ortalama TÜFE yaşanmıştı. Bu performansta yıllık dolar/TL artışının yüzde 6,5'te kalması etkili olmuştu. 2002-2017 döneminin ortalama dolar kuru 1,86 TL olarak gerçekleşirken 2018-2021 döneminin ortalama dolar kurundaki artış yüzde 24'e yaklaşmıştır. Bu, iki dönem arasında, dolar/TL ve TÜFE ortalamalarının 1'e 4 oranında artması demektir.

Tüketici enflasyonunda, bir alt başlık olarak geniş kitleleri yakından ilgilendiren gıda enflasyonu özellikle öne çıkmaktadır. Gıda ve alkolsüz içecek yıllık enflasyonu yüzde 27,1 ile yüksek seyirini korumaktadır. Bu yıl yüzde 10 büyümesi beklenen milli gelirden işgücünün payı artmak yerine azalmaktadır. Milli gelirden yatırımlar ve vergiler çıkarıldıktan sonra bölüşülen gelirden işgücünün payına düşen, yüzde 35 olarak belirlenirken sermayenin payının yüzde 65'e ulaşması, büyümenin emek lehine yaşanmadığını ortaya koymaktadır

Reel sektör, 2021 yılında pandemi sonrası koşullar, TL'nin erimesini mal ile kompanse etme davranışı ve dövizdeki artışın ihracatı motive etmesiyle yaşanan görece canlılıktan, sürdürülebilir olmayan bir büyümeden memnun görünse de bunun ardından sert bir duraklama ve küçülme geleceğinin farkında. Hem tüketici kesim hem üreticiler, artan fiyatlar karşısında mal stoklamaya yönelmekte, bu da tedarik sorunları ve yeni fiyat tırmanışlarını davet etmekte.

Saray rejiminin döviz ve enflasyonun tırmanışı karşısındaki teslimiyeti, geçim, bölüşüm sorunlarının da iyice tırmanmasını getiriyor. Gelir eşitsizliğinin derinleşmesi karşısında iktidarın etkisiz kalması, herkesi ekonomik önlem beklentisinden çok siyasi değişim, bunun için de erken seçim talebi etrafında topluyor. Bu kör tünelden çıkışın, herhangi bir ekonomik önlemden çok, siyasi dönüşümü, erken, hatta acil seçimi gerektirdiği fikri, daha çok taraftar buluyor.

* İktisatçı-Yazar, Makina Mühendisleri Odası Danışmanı

Ülkede Kasım ayı itibariyle tüketici enflasyonu yüzde 21 ve üretici enflasyonu yüzde 55'i buldu. Dünyada ise enflasyon tırmanış halinde ve buna önlem olarak yerel paraları korumak için faizler yükseltirken, Türkiye'de doludizgin faiz indirerek derin bir kaos iklimi yaratan AKP iktidarı ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'a toplumsal güven hızla eriyor. Güvensizlik, özellikle Türk Lirası'ndan döviz'e yöneliş biçiminde ifadesini buluyor ve banka mevduatlarının neredeyse üçte ikisinin döviz'e yöneldiği tehlikeli, endişe verici bir süreç yaşanıyor. TL'nin değer kaybını olağanüstü hızlandıran bu süreç, enflasyonu tehlikeli sulara çekerken iktidarın ekonomiye ilişkin bir yol haritasının olmayışı, belirsizlikleri ve endişeleri daha da artırıyor.

Güven eriyor

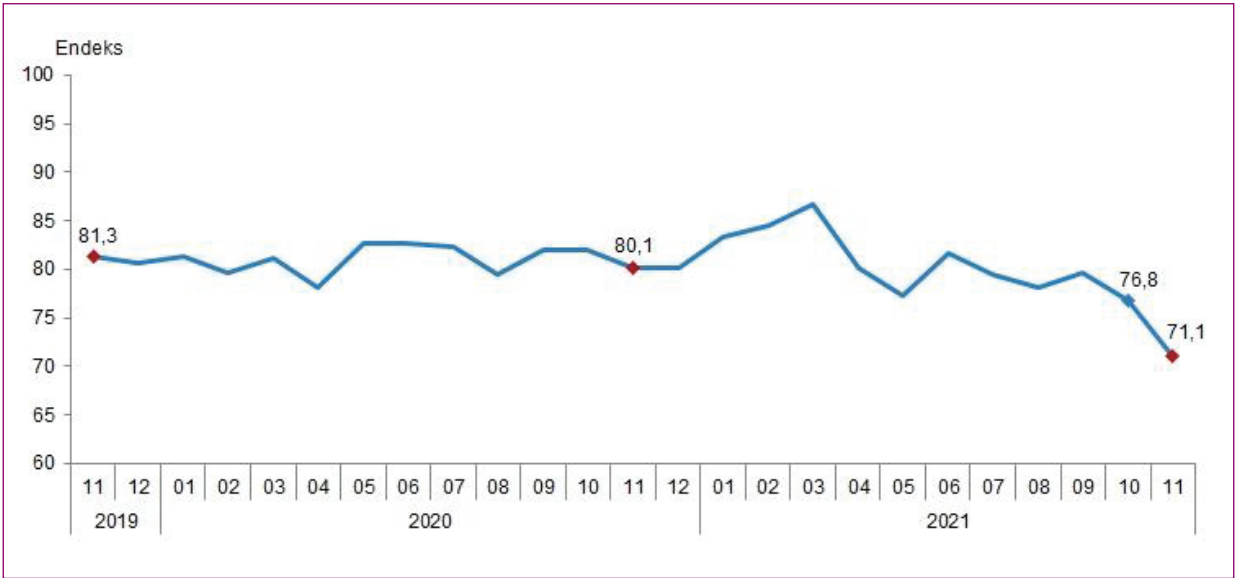
Güvensizlik, hem her ay tekrarlanan "Tüketici Güven Endeksi"(TGE) verilerinden, hem de güvensizliğin bir göstergesi olarak TL'den kaçış, döviz'e sığınma telaşından izlenebiliyor. 2004'den bu yana aylık olarak Türkiye İstatistik Kurumu tarafından üretilen ve Merkez Bankası'nın da üretimine katıldığı "Tüketici Güven Endeksi", Kasım

ayında, bir önceki aya göre 7,3 puan birden düştü ve 2004'den bu yana olan değerlerin en kötüsünü sergiledi.

Aylık Tüketici Eğilim Anketi örnek büyüklüğü aylık 4 bin 884 hane. Anket sonuçlarından hesaplanan tüketici güven endeksi, 0-200 aralığında değer alabiliyor. Tüketici güven endeksinin 100'den büyük olması, tüketici güveninde iyimser durumu, 100'den küçük olması tüketici güveninde kötümser durumu gösteriyor.

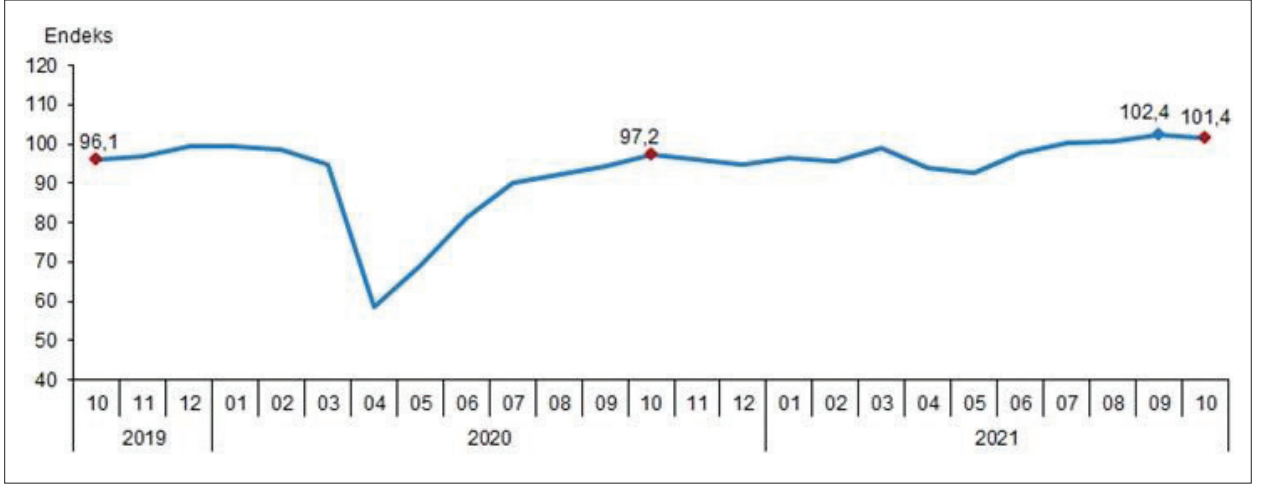
İktidar partisi AKP'nin ikinci yılı olan 2004'ün ilk yansında TGE hep 100'ün üzerinde seyretti, takip eden aylarda 100'ün üzerinde değilse de 100'e yakın ölçüldü. 2021 Kasım ayında ise, 19 yılın tüm aylarının en düşüğü olan 71 değerine düştü. Bir önceki aya göre 7 puanın üstünde iniş ise çarpıcı. Bu, Erdoğan'ın tüm siyasi hayatında tüketiciden gördüğü en düşük güven notu.

Erdoğan'a güvenin, özellikle ekonomik güvenin "resmi göstergesi" kabul edilen güven endeksi, aynı zamanda birer seçmen de olan tüketicinin gelecek ile ilgili beklentilerinin hızla kötüleştiğini ortaya koyuyor.

Grafik 1. Mevsim Etkilerinden Arındırılmış Tüketici Güven Endeksi, Kasım 2021

Kaynak: TÜİK

Grafik 2. Ekonomik Güven Endeksi, Ekim 2021

Kaynak: TÜİK

Bu anketin devamı olarak sektörlere de görüşleri soruluyor ve onlardan alınan yanıtlar, bir bileşke endeks olarak Ekonomi Güven Endeksi adıyla açıklanıyor. Ekonomik güven endeksi Eylül ayında 102,4 iken, Ekim ayında yüzde 1,0 oranında azalarak 101,4 değerine düştü. Ekonomik güven endeksindeki düşüş, tüketici ve reel kesim (imalat sanayi) güven endekslerindeki düşüşlerden kaynaklandı.

Ekim ayında Tüketici Güven Endeksi Eylül'e göre yüzde 3,6 oranında azalarak 76,8 değerini (Kasım'da yüzde 71'e düştü), reel kesim güven endeksi yüzde 1,8 oranında azalarak 111,3 değerini aldı. Hizmet sektörü güven endeksi yüzde 2,1 oranında artarak 120,3 değerini, perakende ticaret sektörü güven endeksi yüzde 4,8 oranında artarak

121,1 değerini, inşaat sektörü güven endeksi yüzde 1,0 oranında artarak 92,7 değerini aldı.

Bu "Devlet Anketi" olan tüketici ve ekonomi güven endeksinden çıkan dibe savrulma, iktidarın siyasi durumunu tarifte de en önemli göstergelerden biri olarak kabul edildiği için, önemi artıyor.

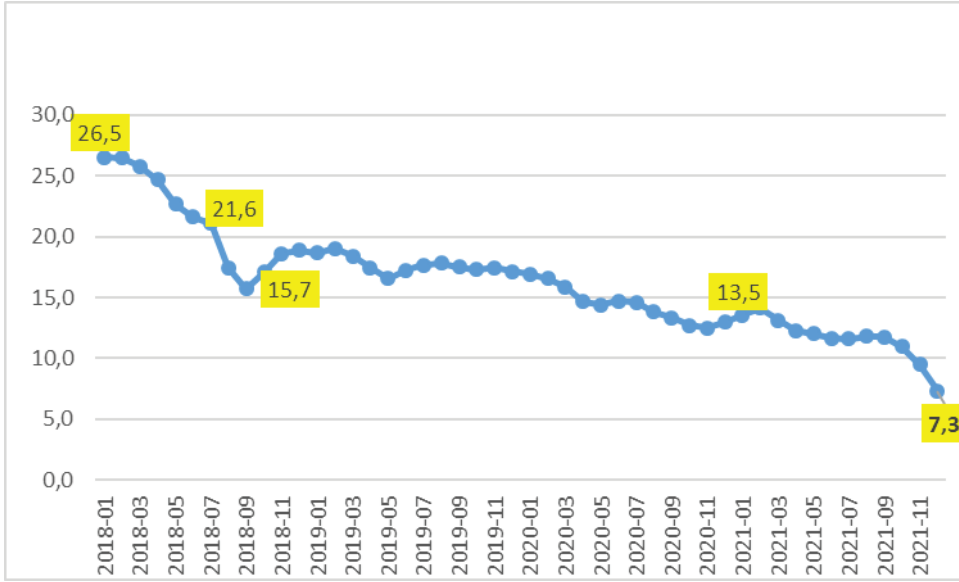
Dolarlaşma ile güvensizlik

2021'de istikrarsızlığın hızlı artışıyla iç ve dış ekonomik ve siyasi dinamikler etkili olurken en önemli etken "Güven" unsuru ile ilgilidir. Siyasi yönetime içeride ve dışarıda azalan güvenin hem dış sermaye girişini olumsuz etkilediği hem de içeride TL mevduatların dövizle yönelişine yol açtığı gözlenmiştir. Bu güvensizlikte, yükselen enflasyona rağmen, TCMB politika faizinin indiril-

Tablo 1. Mevduatta Dolarlaşma

MEVDUAT (Milyon TL)	2017	2018	2019	2020	22.Kas	29.Kas
Mevduat (TL+Döviz)	1.715.815	2.044.425	2.566.885	3.455.027	4.777.234	5.148.708
Dolarizasyon oranı (%)	44,4	48,6	51,0	55,3	59,9	61,9
Gerçek Kişilerin Tasarruf Mevd.	1.014.765	1.265.498	1.587.443	2.086.042	2.952.223	3.153.575
Gerçek Kişilerin Döviz Mevduatı (Milyon \$)	114.686	113.813	139.912	168.421	161.332	160.144
Gerçek Kişilerin Mevduatındaki Dövizin Payı (%)	42,6	47,1	52,1	59,6	61,0	63,8

Kaynak: BDDK veri tabanı

Grafik 3. 2021 TL'nin Değer Kaybı: %46 (1 TL Kaç Sent)

Kaynak: TCMB

mesi en önemli etkidir. Özellikle 2021 Eylül ayında başlatılan faiz indirimleri, politika faizlerinin yüzde 19'dan yüzde 15'e indirilmesi ve bu arada TÜFE'nin yüzde 21'i geçmesi, TL'ye olan güveni düşürmüş, mevduatların dolarlaşması hızlanmıştır.

Özellikle gerçek kişilerin tasarruf mevduatlarının kısa sürelerde TL'den dövize dönüşmesi ile "Dolarlaşma oranı" yüzde 64'e yaklaşmıştır ve bunun yılın tamamında yüzde 65'i bulması kuvvetle muhtemeldir.

Politika faizi indiriminde ısrar, dolarlaşma ve döviz fiyatındaki tırmanışı tetiklemeye devam edecektir. 2020 biterken 13,6 ABD senti olan TL'nin değeri 3 Aralık'ta 7,3 sente kadar düşmüştür. Bu süredeki değer kaybı yüzde 46'nın üzerindedir. Başka bir deyişle, 2021'e ait devalüasyon yüzde 46'yı bulmuştur.

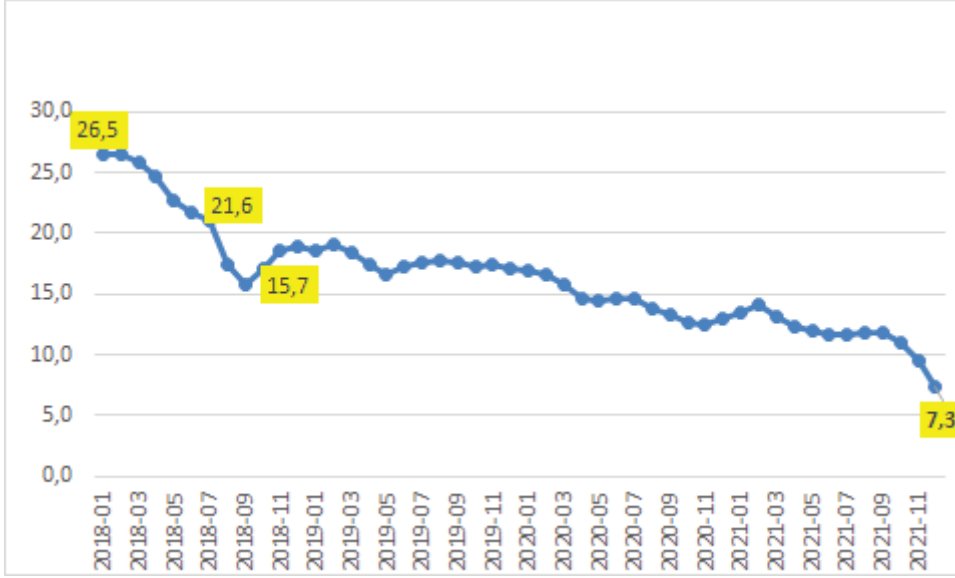
2018 yılında 5 ay devam eden ve yüzde 47,1'e varan devalüasyon geçilmek üzeredir. 2001 devalüasyonunda ise 10 aylık zamanda Türk Lirası yüzde 58,6'lık değer kaybı yaşamıştı. Bu açıdan TL'de

3 Aralık itibarıyla gerçekleşen yüzde 46'lık 2021 devalüasyonu, 1994'teki yüzde 62'lik kayıptan ve 2001'deki yüzde 58,6'lık düşüşten sonra üçüncü sıraya yerleşti.

Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığı sisteminin başladığı tarihten bu yana TL'deki değer kaybı ise yüzde 66'yı buldu ve 2001 krizindeki yüzde 59'luk değer kaybını çok geride bıraktı.

2018 ortalarında 1 TL 22 sent idi. Bugün 7,3 sente kadar düştü. Başka bir şekilde ifade edilirse aynı dönemde, doların fiyatı yüzde 192 arttı. 2001 krizinde ise artış yüzde 139 dolayındaydı. Yani Erdoğan'ın 2018 sonrası döneminde gelen krizde TL'nin erimesi ya da doların fiyat artışı 2001 dönemini çok gerilerde bırakmış durumda.

Güven erozyonunun bir diğer önemli göstergesi, yerel para Türk Lirası'ndan kaçış ve dövize yöneliş. Kısaca "Dolarlaşma" denilen bu süreç hızlanıyor. Özellikle yükselen enflasyon karşısında, TL'yi güçlendirmek için Merkez Bankası'ndan beklenen politika faizini yükseltmek, böylece TL'ye cazibe kazandırmak opsiyonunu, Saray iktidarı elinin ter-

Grafik 4. “Tek Adam” Döneminde TL'nin Değer Kaybı %66 (1 TL Kaç Sent: 2018-2021, Aylık Ort.)

Kaynak: TCMB veri tabanı

siyle itti. Bu yolun, yani TL faizlerinin artırılmasının ekonomide bir süre durgunluk yaratmasından Erdoğan endişeli ve bu durgunluğun yol açacağı seçmen memnuniyetsizliği, en büyük endişesi. O nedenle, Erdoğan, yükselen enflasyon ve bunun yol açtığı dövize yönelişe aldırmadan, politika faizlerini indirip bununla, ucuz kredi taleplerini karşılama ve bunun getireceği geçici de olsa canlanmanın seçmen memnuniyeti yaratacağı umunda.

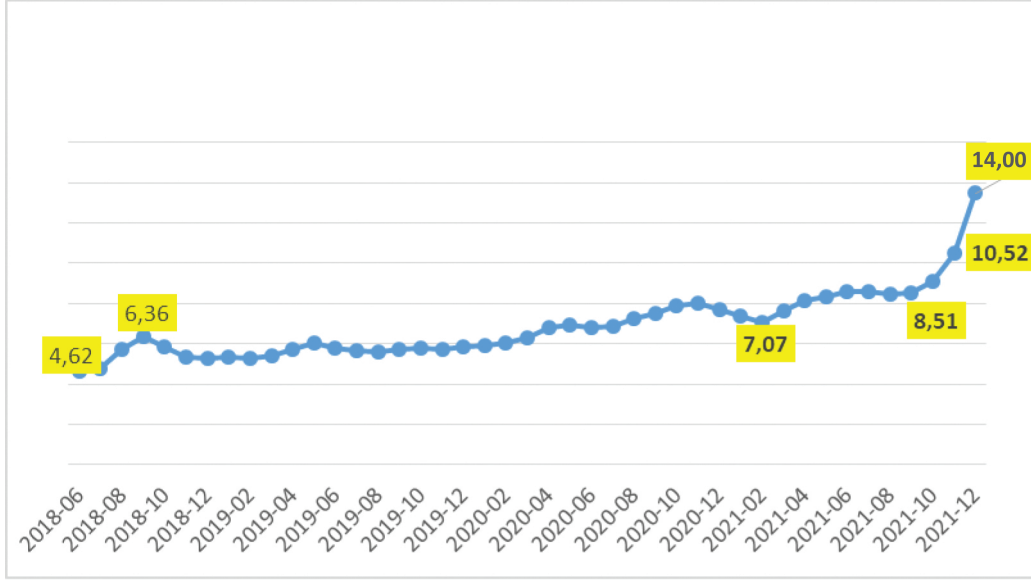
Ne var ki, TL faizlerinde, enflasyona rağmen indirim, güvensizliği artırıyor, TL'den kaçışı hızlandırıyor. Eylül, Ekim ve Kasım Merkez Bankası Para Politikası Kurulu toplantılarında gerçekleştirilen 4 puan indirim, politika faizini yüzde 19'dan yüzde 15'e indirdi ve enflasyonun 5 puan altında negatif bir faize yol açtı. Bu durum, TL mevduatı olanları kısa sürede hızla dövize yönlendirdi.

Kasım ayı ortası itibarıyla, toplam mevduatların yüzde 58'i dövize yönelmiş durumda, kalan yüzde 42 ise dövize geçmede geç kalmış olmanın pişmanlığında ve gecikmiş olsa da yükselmiş fiyattan

da döviz alıyorlar. Dolar 1 ayda 9 TL'den 10 TL'ye çıkmışken 11 TL'ye geçişi sadece 6 gün sürdü. Ama en çarpıcı olan 11 TL'den 12 TL ye geçişi 24 saati bile bulmadı. Bu çarpıcı artışta Erdoğan'ın 22 Kasım'da yaptığı konuşma tetikleyici oldu denebilir.

Önce 12 TL basamağına çıkan fiyat, oradan da birkaç saat içinde 13 TL basamağına sıçradı. Sonrasında küçük dalgalanmalar yaşayan dolar, Merkez Bankası'nın müdahalelerine rağmen 14 TL'yi gördü.

Doların fiyatını geri çekecek, dengeleyecek pek bir rüzgar yok. Merkez Bankası rezervleri tüketildiği için oradan bir ayarlama gelemiyor. Kamu bankaları satışa yönlendirilse orada fazla bir döviz pozisyonu yok, ayrıca çok riskli bir hamle. TL faizlerini artırarak dengeleme, Erdoğan'ın dışladığı bir el freni. Dışardan sermaye girişi ise bu karambolde neredeyse imkansız ve tersine, hızlı tırmanışta, swaptaki yabancıların çıkışlarının etkili olduğu söylendi.

Grafik 5. “Tek Adam Dönemi”nde 2018-2021, Doların Fiyatı. Artış %192 (Aylık Ortalama \$/TL)

Kaynak: TCMB veri tabanı

Öte yandan ABD Başkanı Biden’ın FED’e mevcut başkan Powell’ı yeniden aday göstermesini piyasalar “merkez bankası bağımsızlığını korumak ve para politikasındaki istikrarı sürdürmek” şeklinde algıladığı için, dışarıda da dolar endeksi güçlendi. Dolar Endeksi 96 bin seviyesinden 96.500’e çıkarırken yüzde yarıya yükseldi. ABD 10 yıllık faizleri yüzde 1.55’ten 1.63’e kadar yükseldi. Dış piyasalarda doların güçlenmesinin de, yurtdışında TL’nin kaybını ivmelendirmede belli bir etkisi oldu.

Ama dövizdeki tırmanışta asıl rüzgârın içeriden geldiği söylenebilir. Çünkü Cumhurbaşkanı, 22 Kasım’daki Kabin toplantısında, dünyadaki gelişmeler karşısında “Bilinçli bir tercih yaptıklarını, yüksek faiz düşük kur döngüsüne son verdiklerini” söyledi. “Politika faizindeki düşüşü memnuniyetle karşıladıklarını” söylemesi, faiz indirimlerinin Aralık ayında da süreceğine ilişkin bir mesaj olarak algılandı. Uygulamaya sokulan politikaları eleştiren ekonomistleri “Mandacı” diye tanımlayan Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın “oyun planlarını” yeni bir “kurtuluş savaşı” olarak nitelendirmesi

ise özellikle muhalefet partileri tarafından sert biçimde eleştirildi.

Şimdi biliniyor ki, hem faizler biraz daha aşağı çekilecek hem de enflasyonda düşüş beklenmiyor. Hatta hızla tırmanan döviz fiyatları sonucu, önümüzdeki aylarda enflasyonda önemli sıçramalar bekleniyor. Bu durumda Merkez Bankası faizi ile enflasyon arasındaki 5 puanlık makas veya negatif faizin boyutu, birkaç puan daha artacak demektir.

Enflasyon hız kesmiyor

TÜİK’in özellikle enflasyonu ölçmede yanlış davrandığı kanısı genişliyor. Enflasyon verisi, ücret, maaş, kira, faiz, vergi gibi birçok göstergeye etki ettiği için, kalitesiz ölçüm, birçok kesimi yakından ilgilendiriyor ve duyarlılığı artırıyor. Yıllığı, eksik ölçüme rağmen, yüzde 21’i aşan tüketici enflasyonu ve yıllık yüzde 55’e yaklaşan üretici enflasyonu, önümüzdeki aylarda hiçbir kamuflajın saklayamayacağı kadar azgın seyrediyor.

Özellikle tüketici enflasyonunun yüzde 30-40 ba-

samağına sıçrama potansiyeli, hızla reel gelir kaybına uğrayan ücretliler, emekli geliriyle geçinenler başta olmak üzere, alt ve orta sınıfların sert tepkiyle karşılaşılıyor, toplumsal muhalefet bu koldan da yükseliyor. Enflasyondaki yükselişin bilime uygun ölçülmemesi, çarpıtılması iddiası, toplumda aldatılmışlık duygusunu pekiştirip öfkelerin kabarmasına da yol açıyor.

Öteden beri eleştiri konusu olan enflasyonun, görevli kuruluş TÜİK tarafından doğru ölçülmemesi ve gerçeklikten uzak veri sunumu ile ilgili eleştiriler, şikayetler, iktidar ile muhalefeti bir kez daha karşı karşıya getirdi ve sert tartışmalara yol açtı. İktidarının ilk 15 yılında yıllık tüketici enflasyonu tek hanede seyreden AKP rejiminin, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçtiği 2018 yılından itibaren enflasyonda da performansı kötüleşti ve son 4 yılın ortalama yıllık enflasyonu yüzde 18'e yaklaştı. Bu sonuçta, özellikle yüzde 23'e yaklaşması beklenen 2021 yüksek enflasyonu etkili oldu.

Bu dönemin yükselen enflasyonu, işgüçleri üzerinde pazarlık hakları ve bunu sağlayacak örgütlülük güçleri pek olmayan kesimleri ağır biçimde etkiliyor. Yükselişi ivme kaybetmeyen enflasyon, hissedilir biçimde ücret, maaş geliri ile geçinen 20,5 milyonu, devletten emekli, dul, yetim maaşı alarak geçinmeye çalışan 10 milyonu aşkın nüfusu, derinden etkiliyor. Bu nedenle her ayın ilk üçüncü günü TÜİK tarafından açıklanan enflasyon verisi, toplumun önemli bir kesiminin yaşadığı pahalılığı yeterince ifade etmediği gerekçesiyle harezle eleştiriliyor. TÜİK'in tarafsız çalışmadığı, Erdoğan'ın buyruklarıyla hareket ettiği suçlamaları daha yüksek sesle ifade ediliyor.

Dolar kurunda yıllık yüzde 22'yi bulan sert artışlar ya da TL'nin hızlı değer kaybı, etkisini artan tüketici fiyatlarında gösteriyor. Çünkü, ithalata bağımlı olan ekonomi, her ithal malını, daha yüksek TL ödeyerek satın aldıkça, içeride üretilen mal ve hizmetin fiyatları daha da yükseliyor.

2003-2017 döneminde yıllık TÜFE ortalaması tek

hanede kalmış, yüzde 8,5 ortalama TÜFE yaşanmıştı. Bu performansta yıllık dolar/TL artışının yüzde 6,5'ta kalması etkili olmuştu. 2002-2017 döneminin ortalama dolar kuru 1,86 TL olarak gerçekleşirken 2018-2021 döneminin ortalama dolar kurundaki artış yüzde 24'e yaklaşmıştır. Bu, iki dönem arasında, dolar/TL ve TÜFE ortalamalarının 1'e 4 oranında artması demektir.

Tüketici enflasyonunda, bir alt başlık olarak geniş kitleleri yakından ilgilendiren gıda enflasyonu özellikle öne çıkmaktadır. Gıda ve alkolsüz içecek yıllık enflasyonu yüzde 27,1 ile yüksek seyrini korumaktadır.

Yıllık enflasyon işlenmemiş gıda grubunda yüzde 25, işlenmiş gıda grubunda yüzde 29'a yükselmiştir. Bu gelişmelerde tarımsal kuraklık, TL'nin değer kaybı ve girdi maliyetleri etkili olmaya devam etmiştir.

Tarımı ihmal eden, yeterince desteklemeyen iktidarın yol açtığı tarımda arz eksikliği, gıda fiyatlarını tırmandırıcı bir diğer önemli etken olarak etkisini koruyor. Bu durum önce üretici (sanayici) fiyatlarında kendini gösteriyor ve Kasım ayı verileriyle birlikte üretici fiyatlarındaki (Y-ÜFE) artış yüzde 55'e yaklaşmış durumda. Ancak tüketici fiyatları, üretici fiyatlarının hızında artmıyor ve TÜİK'in açıklamasına göre yıllık yüzde 21,3 artmış durumda. Bu, iki eğri arasında yaklaşık 34 puanlık bir makasın oluşması demek.

TÜFE'de gözlenen yumuşak artışta, TÜİK'in doğru ölçümler ve bilgi sunumları yapmadığı eleştirisi önde geliyor. Nitekim Kasım ayında tüm çevrelerde en az yüzde 5'lik bir artış beklenirken 3 Aralık sabahı TÜİK'in yüzde 3,5'lük bir tüketici fiyatı aylık artışı açıklamasına tepki duyarak TÜİK'e giden CHP lideri ve beraberindeki heyet içeri alınmadı. TÜİK kapısı önünde açıklama yapan CHP lideri, "Eğer TÜİK rakamları küçültüyor ve bu rakamları kamuoyuna doğru diye paylaşıyorsa bu şu anlama geliyor, memura daha az vereceğiz, işçiye ve emekliye daha az vereceğim, bir de kalkınmadan

hiç pay vermeyeceğim diyor. Böyle bir tabloya ben sessiz kalırsam o zaman ben siyaseti niye yapıyorum? " diye konuştu.

TÜİK'in, Kasım ayı tüketici enflasyonu verilerinin detaylarına bakıldığında, birçok çarpıklığa rastlanabiliyor. Endekse en çok etki eden kira artışlarının yıllıkının yüzde 13'te kaldığı, oysa, gözlenen gerçek kira artışlarının özellikle 2021'de yüzde 20'lerin çok üzerinde olduğu hatırlatılıyor. Otomobil fiyatlarındaki artış bir diğer çarpıcı bulgu. Piyasada özellikle dövizdeki tırmanma ile birlikte otomobil fiyatlarındaki en düşük Kasım ayı artışı yüzde 30 iken, TÜİK, artışın yüzde 10'un altında kaldığını iddia etti. Yine endekse en çok etki eden ekmek, et, peynir gibi herkesin yakından deneyimlediği gıda fiyatlarındaki artışlar, TÜİK tarafından açıklanan artış oranlarının çok üzerinde seyrediyor ve bu, TÜİK'e inançsızlığı pekiştiriyor.

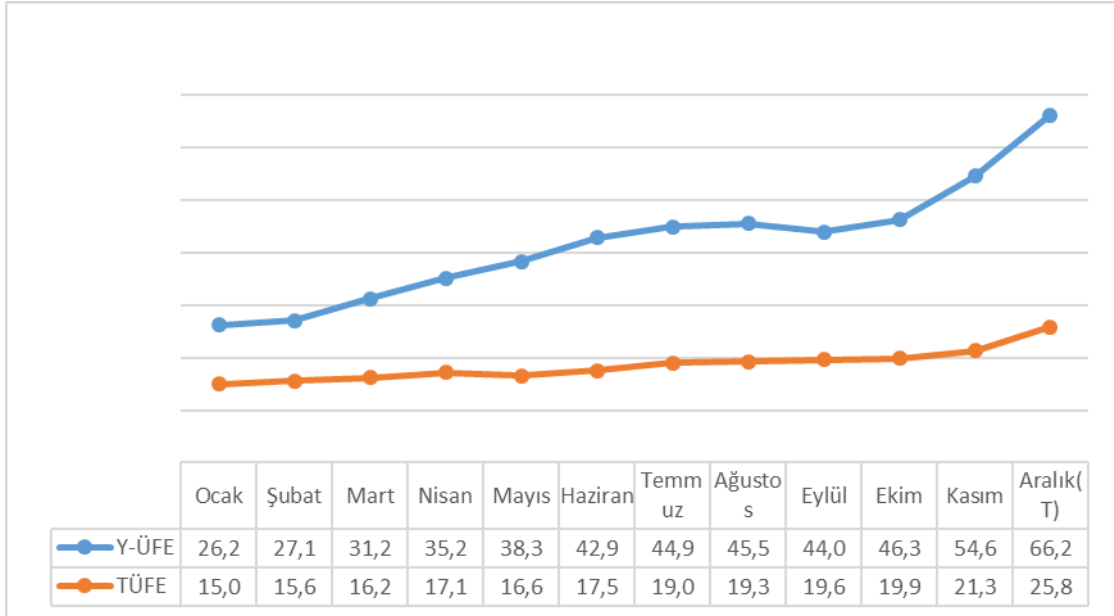
Kasım ayında yaşanan sivri enflasyon mızrağını çuvala gizleme çabası, enflasyondaki azgın dalgalardan hatırlandığında, Aralık 2021 ve 2022'de pek kolay olamayacak gibi. Önümüzdeki ayın her biri

yüzde 5'leri aşması muhtemel enflasyonlara gebe. Bu şimdiden görülebiliyor.

Sanayici fiyat artışı ürkütücü

Sanayici (Üretici) fiyatlarında Kasım ayında yaşanan yüzde 10'luk artışla birlikte yıllık artış yüzde 55'e yaklaştı. Aynı temponun Aralık ayında sürmesi halinde, 2021 yılı, yüzde 66'lık bir üretici enflasyonu ile tamamlanacaktır. Aynı şekilde Kasım ayında yüzde 3,5 olarak ölçülen tüketici enflasyonunun Aralık ayında yüzde 5 artması halinde, TÜFE'nin yılı da yüzde 26'ya yaklaşacaktır.

Yurtiçi üretici fiyatları ile tüketici fiyatları arasındaki fark, Kasım ayında 33,3 puana kadar çıkmıştır. Başta akaryakıt olmak üzere, çeşitli ürünlere ÖTV indirimi yoluyla yapılan maliye müdahaleleri, tüketici fiyat artışını yavaşlatmaktadır. Yine de aradaki makas, büyüyerek tüketici fiyatları üstünde basınç yaratmaktadır. Aralık ayında beklenen yüzde 10 üretici ve yüzde 5 tüketici fiyat artışının gerçekleşmesi halinde, makas 40 puanı aşacak ve 2022'ye önemli bir basınç taşıyacaktır.

Grafik 6. Üretici (Sanayici) ve Tüketici Fiyatları, 2021, Yıllık Artış

Kaynak: TÜİK veri tabanı Aralık ayı tahminidir.

Yurtiçi üretici ya da sanayici fiyatları Kasım ayında yüzde 10'a yakın artmış, yıllık enflasyon yüzde 54,62 olmuştur. Yüksek fiyat artışlarında Türk Lirası'ndaki hızlı değer kaybı ve tarımsal ürünler başta olmak üzere emtia fiyatlarındaki yüksek seyir belirleyici olmaya devam ederken, tedarik zincirindeki aksamalar tekrar belirginleşmiştir. Bu dönemde petrol ve ana metal hariç, imalat sanayi fiyatlarının eğilimi önemli ölçüde yükselmiştir.

Yüksek seyreden ve 2022'de daha da artma riski bulunan enflasyona etki eden en önemli değişken,

döviz fiyatlarındaki artış ya da tersinden söylenirse TL'deki hızlı değer kaybıdır.

2020 yılını 7,34 TL ile kapatan dolar kuru, 2021'in son ayına 13,68 TL'lik bir fiyat ile girmiştir. Bu iki tarih arasındaki fiyat artışı yüzde 86.4 gibi ürkütücü bir boyuta denk gelmektedir.

Yıllık ortalama olarak bakıldığında, 2021 yılının dolar/TL ortalaması 8,50 TL olacak gibidir. Bu 2020'nin 7 TL'lik ortalama kuruna göre yüzde 21,3 artış demektir. 2018'den bu yana yıllık ortalama yüzde 24 dolar fiyatı artışı söz konusudur. Bunun

Tablo 2. Dolar/TL'de Ortalama ve Dönemsel Değişim

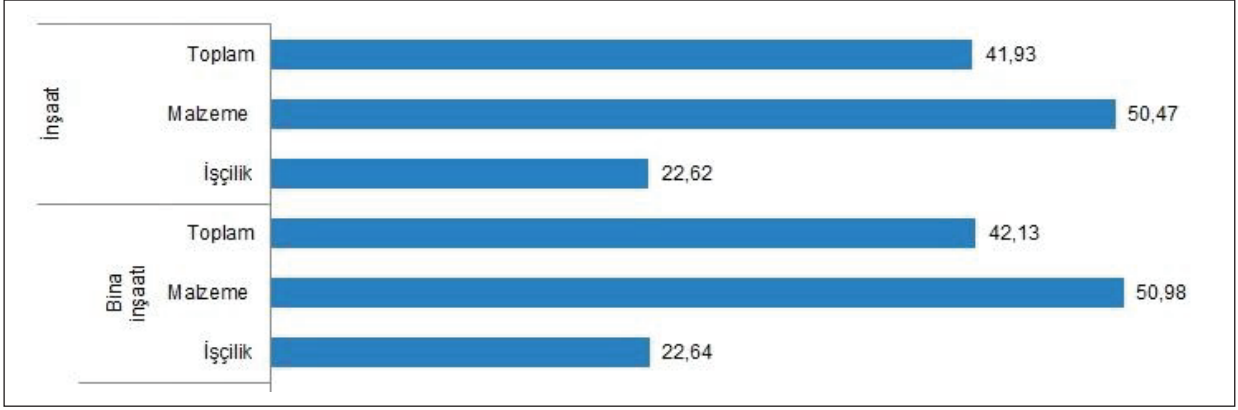
	2018	2019	2020	03.Ara.21
Yıllık Ortalama Dolar Kuru (TL)	4,81	5,67	7,01	8,50
Yıllık Değişimi (%)	32,0	17,8	23,6	21,3
Dönem Sonu Dolar Kuru (TL)	5,26	5,94	7,34	13,68
Yıllık Değişimi (%)	39,5	12,9	23,6	86,4

Kaynak: TCMB veri tabanı

Tablo 3. Sanayici Fiyatlarını Sürükleyen İlk 10 Sektör

Alt sektörler	Etki (%) 2021	Kasım değişim oranı (%)	Kasım değişime etkisi (%)	Yıllık değişim oranı (%)	Yıllık değişime etkisi (%)
Yurt içi ÜFE	100,00	9,99	9,99	54,62	54,62
Gıda ürünleri	20,01	7,79	1,44	39,80	7,97
Ana metaller	8,19	10,75	1,07	97,13	7,90
Elektrik, gaz üretim	8,38	14,33	1,33	72,42	6,33
Tekstil ürünleri	10,07	14,37	1,41	54,00	5,54
Kok ve rafine petrol ürünleri	3,80	12,33	0,67	145,94	5,08
Kimyasallar ve kimyasal ürünler	4,64	14,10	0,69	68,22	3,17
Fabrikasyon metal ürünler	5,73	9,96	0,56	53,72	3,07
Metalik olmayan diğer mineral ürünler	4,60	7,71	0,35	51,55	2,38
Kauçuk ve plastik ürünle	4,63	9,27	0,40	42,13	1,97
Kağıt ve kağıt ürünleri	3,08	12,39	0,39	63,65	1,93
İlk 10 sektör	73,13				45,32

Kaynak: TÜİK veri tabanı

Grafik 7. İnşaat Maliyet Endeksi Yıllık Değişim Oranları (%), Ekim 2021

sonucu olarak da son 4 yılın ortalama tüketici enflasyonu yıllık yüzde 18 olarak gerçekleşmiştir.

Sanayici fiyatlarının hesaplanmasında gıda yüzde 20 payla ilk sırayı alıyor. Onu, yüzde 10 payla tekstil, sonra elektrik-gaz üretimi izliyor. Sanayi alt sektörlerindeki ağırlığı yüzde 73'ü bulan 10 sektör, sanayi fiyatlarındaki yıllık yüzde 55'e yakın artışın 45 puanınının gerçekleştirdiler.

Sanayici fiyatları yıllık yüzde 55'e yakın artarken gıda fiyatları bu toplamda 8 puana yakın pay sahibi oldu. Gıdada üretici fiyatları yıllık bazda yüzde 39 artmış durumda. Yıllık olarak en yüksek artış, akaryakıtı içeren kok-rafinaj sektöründe yüzde 146 ile gerçekleşti. Demir-çeliği içeren ana metallerde de artış yüzde 97'yi buldu. Elektrik gaz üretici fiyatlarındaki yıllık artış da yüzde 72'yi geçti.

Fiyat artışları inşaat sektöründe de hızla tırmanıyor. TÜİK verilerine göre, inşaat malzeme fiyatlarındaki artışlar, Ekim ayı itibarıyla yüzde 51'e yaklaştı. İnşaat işçilik fiyatlarındaki artışlar ise yüzde 23'de kaldı.

Çıkış için erken seçim

Aylık tüketici güven endekslerinden ve gündelik dolarlaşma verilerinden takip edilen AKP iktidarına güvensizlik, her geçen gün artıyor. Saray rejimince izlenen yol, ülkenin yönetilmesini giderek zorlaştırıyor. Dövizdeki tırmanışa iktidar çare bu-

lamıyor. Bu konuda kullanılacak araçlar etkisiz hale getirilmiş durumda. Merkez Bankası'nın TL faizlerini artırarak dövizden TL'ye yönelişi sağlaması, Erdoğan tarafından, enflasyona rağmen faiz indirimi komutu ile kullanılmıyor. Merkez Bankası'nın 128 milyar dolarlık rezervinin savrulması sonucu rezervsiz kalması, dövizde doğrudan satışlar yoluyla müdahale şansını da kaldırmış durumda. Geriye, sadece "iletişim" yoluyla dövizin artışını yavaşlatmak kalıyor. Son haftalarda Birleşik Arap Birlikleri ve Katar ile temaslarıyla dikkat çeken Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu temasların özellikle "akçalı" boyutunu öne çıkardı ve söz konusu ülkeler ile önemli ekonomik anlaşmalar imzalandığı duyuruldu.

İçeriği açıklanmamakla birlikte BAE ile 10, Katar ile 15 anlaşma imzalandığı ifade ediliyor. Bir kısmı "mutabakat zaptı" adı altında prensip anlaşması olsa da, iç kamuoyuna daha çok "para geliyor" mesajı verilmeye çalışılıyor. Kamuoyuna, Körfez ülkelerine savunma sanayii şirketlerinden hisse satılacağı haberleri de sızdırılıyor. Bütün bunlar, 14 TL'nin eşiğine kadar tırmanmış dolar fiyatını yatıştırmak için bir "iletişim" hamlesi olarak okunuyor.

Gelinen noktada, dövizin tırmanışına ve yükselen enflasyona teslim olan iktidar, dövizin tırmanışının hızlandırdığı ihracata işaret ederek "ihracatçı

bir ekonomi" modeline geçiş yapıldığı ve bu yolla dövizin bollaşıp fiyatının düşeceği, bunun da enflasyonu gerileteceği türünde temelsiz bir söylemi savunarak kan kaybı karşısında kayıtsızlığını sürdürüyor.

Reel sektör, 2021 yılında pandemi sonrası koşullar, TL'nin erimesini mal ile kompanse etme davranışı ve dövizdeki artışın ihracatı motive etmesiyle yaşanan görece canlılıktan, sürdürülebilir olmayan bir büyümeden memnun görünse de bunun ardından sert bir duraklama ve küçülme geleceğinin farkında. Hem tüketici kesim hem üreticiler, artan fiyatlar karşısında mal stoklamaya yönelmekte,

bu da tedarik sorunları ve yeni fiyat tırmanışlarını davet etmekte.

Saray rejiminin döviz ve enflasyonun tırmanışı karşısındaki teslimiyeti, geçim, bölüşüm sorunlarının da iyice tırmanmasını getiriyor. Gelir eşitsizliğinin derinleşmesi karşısında iktidarın etkisiz kalması, herkesi ekonomik önlem beklentisinden çok siyasi değişim, bunun için de erken seçim talebi etrafında topluyor. Bu kör tünelden çıkışın, herhangi bir ekonomik önlemden çok, siyasi dönüşümü, erken, hatta acil seçimi gerektirdiği fikri, daha çok taraftar buluyor.

Büyüme yüksek, ama riskler daha yüksek

2021 yılı Temmuz-Eylül dönemini içeren üçüncü çeyrek Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH) büyüme oranı, önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 7,4 olarak gerçekleşti. Dördüncü çeyrekte tempo yavaşlarsa da 2021'in tamamında büyümenin yıllık yüzde 10 gibi flaş bir orana ulaşması bekleniyor.

Milli gelirdeki bu büyümede, 2020'nin yüzde 1,8'de kalan düşük büyümesinin baz etkisi olmakla birlikte, döviz fiyatının artışıyla motive olan ihracatın ve turizmin toparlanması, pandemiye karşı aşı uygulamalarının artmasıyla normale yönelişin, özellikle hizmetler sektöründeki toparlanmanın etkili olduğu görülüyor.

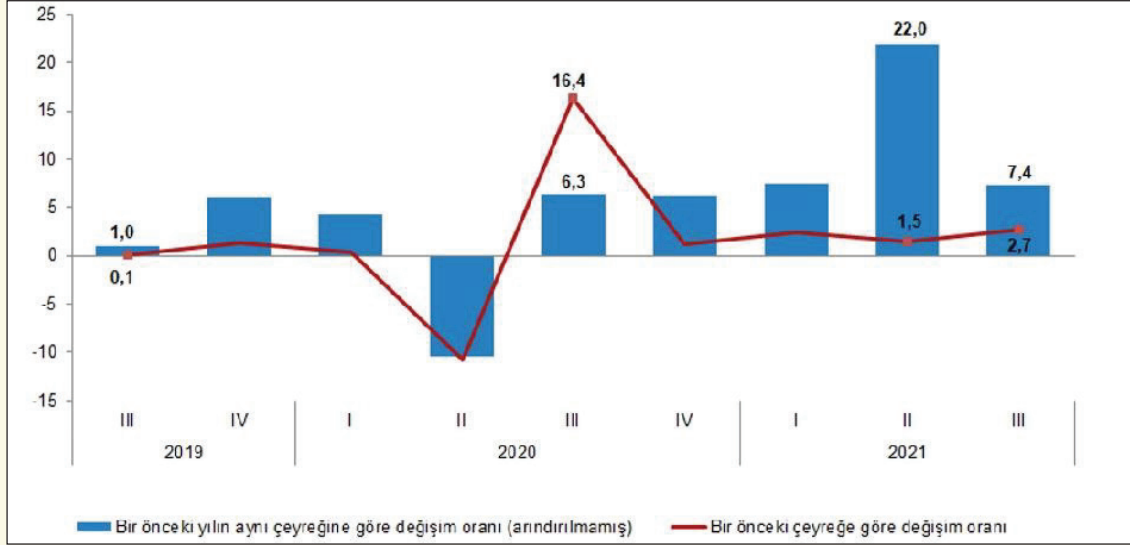
Milli gelirdeki büyümede iç talebin, özellikle yüksek enflasyon karşısında öne çekilmiş harcamaların ayrıca rolü önemli. Yüzde 20' yi bulan tüketici enflasyonuna rağmen Merkez Bankası'nın TL faizlerini, enflasyonu bastırmak amacıyla artırmak yerine büyümeye rüzgâr olması için indirmesi, yerli para birikimlerini enflasyona karşı korumak arayışında olanlarda, harcamaları öne çekme davranışına da yol açtı. Birçok dayanıklı, dayanıksız tüketim ürünlerine talep canlandı, hammadde kullanıcıları da stok amaçlı talep yükselttiler. Bunların hepsi sanayi çarklarının daha hızlı dönüşüne ve üçüncü çeyrekte de canlılığa yol açtı.

GSYH'nin üçüncü çeyrek değeri ABD doları bazında ise 225 milyar 497 milyon olarak gerçekleşti.

TL'de hızlı değer kaybı ve bunun etkisiyle yükselen enflasyon riskine aldırış etmeden, daha çok siyasi kaygılarla ekonomiyi büyötmeye dönük politikaların ülke risk primini zaman zaman 500 puana kadar çıkardığı ve 2022'ye de önemli bir risk birikimi taşıdığı gözleniyor.

Dolayısıyla büyüme yüksek seyrederken risk birikimi daha yüksek tempoda tırmanışını sürdürüyor denebilir. Bunun özellikle 2022'de büyüme hızla aşağı çekmesi bekleniyor.

2021'in ilk çeyreğinde yüzde 7,4, ikinci çeyreğinde yüzde 22 oranında artan GSYH'nin üçüncü çeyrekteki artışı da yüzde 7,4 olarak gerçekleşti. Bu yüksek tempo son çeyrekte biraz azalsa da yıllık büyüme oranının yüzde 10 dolayında gerçekleşmesi bekleniyor. Uluslararası Para Fonu (IMF) da yaptığı son

Grafik 8. GSYH Büyüme Hızları, III. Çeyrek: Temmuz-Eylül 2021

revizyon sonrası 2021 yılı için Türkiye'deki büyümeyi yüzde 9 olarak öngörmüştü.

2019 yılında yüzde 0,9, 2020'de pandemi şartlarında yüzde 1,8 ancak büyüyen Türkiye ekonomisinin 2021'de büyüme temposunu hızla yükseltmesinde zorlanmış bir büyüme hikâyesi var. Bu büyüme "muçizesinin" arka planında, mevcut iktidarın 19 yıllık tarihinde hiç yaşanmamış bir yerel para erozyonu ve onun etkisiyle gerçekleşen yıllık yüzde 20'nin üstüne çıkan bir enflasyon var.

Tablo 4. GSYH Sonuçları, III. Çeyrek: Temmuz-Eylül 2021

Yıl	Çeyrek	GSYH			
		Cari fiyatlarla (Milyon TL)	Cari fiyatlarla (Milyon \$)	Zincirlenmiş hacim endeksi	Değişim oranı (%)
2019	Yıllık	4 317 787	760 355	176,1	0,9
	I	925 663	172 470	154,6	-2,5
	II	1 030 127	175 523	170,8	-1,6
	III	1 157 446	204 059	187,0	1,0
	IV	1 204 551	208 303	192,0	6,0
2020	Yıllık	5 046 883	716 902	179,2	1,8
	I	1 071 223	176 200	161,3	4,4
	II	1 037 692	152 585	153,0	-10,4
	III	1 413 883	196 582	198,8	6,3
	IV	1 524 085	191 535	203,8	6,2
2021	I ^(r)	1 392 658	188 920	173,3	7,4
	II ^(r)	1 586 469	189 215	186,6	22,0
	III	1 915 467	225 497	213,5	7,4

(r) İlgili çeyreklerde güncelleme yapılmıştır.

Kaynak: TÜİK veri tabanı

Enflasyon gerçeği ile yüz yüze kalan dünyanın tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerinde hükümetler Merkez Bankaları aracılığıyla politika faizlerini yükseltip ekonomilerini soğutmaya, dolayısıyla bilinçli olarak düşük büyüme temposunu tercih etmeye yönelirken, Türkiye'de Erdoğan iktidarı, hiçbir emsal ülkede görülmeyen hararettaki enflasyonu dikkate almadan Merkez Bankası'na üç ayda 400 baz puan indirme komutu verdi ve enflasyon yüzde 20'lerde seyrederken politika faizi Kasım ayında yüzde 15'e indirildi. Böylece mevduat sahipleri 5 puanlık negatif faize mahkûm edildiler. Bekleneceği gibi bunu kabullenmeyen TL mevduat sahipleri hızla dövize ve/veya, konut, otomobil, diğer dayanıklı tüketim mallarına yöneldiler. İrili ufaklı girişimciler de ara malı, hammadde stoku yapmaya yöneldiler.

Yükselen enflasyon karşısında yerleşik aktörlerin artan talebiyle tırmanan döviz fiyatları, ihracatçı açısından bir motivasyon. İktidar da teslim olduğu dövizde tırmanış karşısında, bunun neredeyse izinli bir tırmanış olduğunu ve ihracatın hızla tırmanarak cari açığı sıfırlayacağı, böylece bollaşan döviz ile enflasyonu indireceği görüşünde.

Dönemsel döviz kaldırıcını fırsat bilen ihracatçı yer yer fiyat da kırarak malını satmaya çalışıyor. Dolayısıyla büyümeye üçüncü çeyrekte en önemli rüzgâr ihracat ve turizm sektöründen geldi denebilir.

İktidar her ne kadar bunu "yeni bir birikim modeli" olarak takdim etse de bunun sürdürülemez olduğu açık. Çünkü ihraç edilen malı yeniden üretebilmek için yükselmiş döviz kuru ile ithalat yapmak gerekli. Türkiye ekonomisi neredeyse tüm sektörlerde üretim için ithal enerji ve makine-teçhizat kullanmak durumunda. İhraç amaçlı üretim olsa da ithalat yapılmadan bu üretimi sürdürmek mümkün değil. Bu bağımlılık, büyümedeki ihracat "patlamasını" "bir atımlık barut" durumuna düşürüyor. Bunun etkisiyle yılın son çeyreğinde büyüme oranının yüzde 3-4 temposunda kalması, 2022'de ise yine 2021'in yüksek baz etkisiyle artık çok düşük büyüme oranları dönemine geçileceği tahmin ediliyor. Orta Vadeli Program'a konulan yüzde 5'lik 2022 büyüme oranı hedefinin gerçekleşme şansı oldukça düşük görünüyor. Çünkü riskler büyümeden daha hızlı birikiyor.

İçeride, enflasyonun yüzde 20 bandından kısa sürede yüzde 25-30'a sığması ihtimali güçleniyor. Bu fiyatlarla, sayıları 8 milyonu bulan geniş tanımlı işsizlerin, yarınsına yakını asgari ücretli kesimlerin talep yaratması, tüketmesi zorlaşıyor.

Dünya ekonomisinde, ABD'nin faiz artırma takvimi yaklaşıyor ve bu, Türkiye gibi ülkelere küresel sermaye akışını zorlaştırıyor. Emsal ülkeler sermaye kaçışını önlemek için yerel paralarının faizini artırırken Türkiye, Aralık ayında yeni bir faiz indirimini adeta şimdiden ilan etmiş gibi. Bu da dış kaynak girişinin daha da kuruması demek.

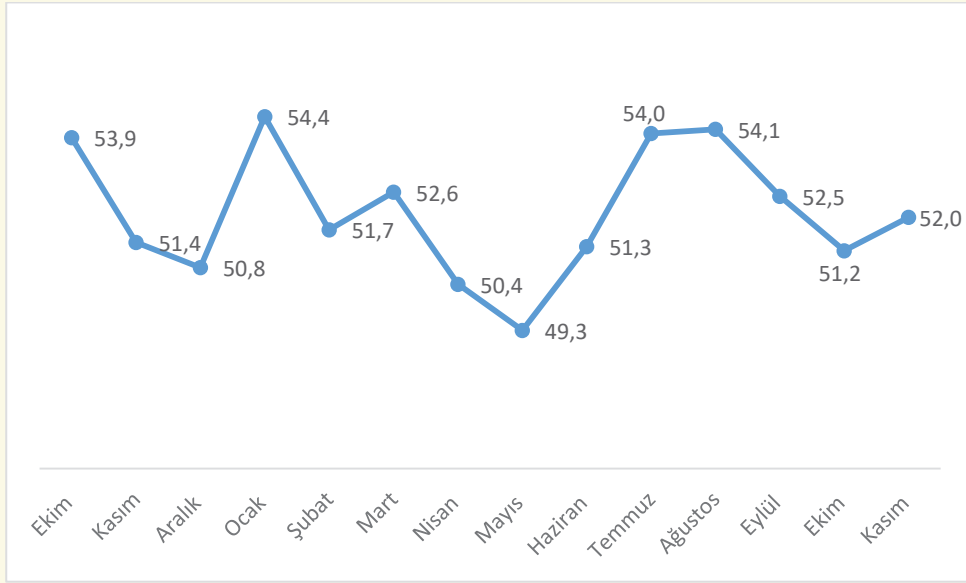
Türkiye'nin risk primi Kasım ayı son haftasında 470-500 aralığında dalgalandı. En yakın emsal ülkelerin risk primi Türkiye'ninkinin yarısı bile değil. Bu da dövizin fiyatını yükseltecek olumsuz bir etken.

Merkez Bankası net rezervleri eksi 35 milyar dolar olarak seyrediyor. Bu, Merkez Bankası'nın rezerv kullanarak döviz fiyatına ayar vermesini önlüyor. Merkez Bankası'nın TL faizlerini artırması ise makro politika olarak Erdoğan tarafından engelleniyor. Bu durumda TL, hem 167 milyar doları bulan kısa vadeli dış borç yükümlülükleri hem de yerleşiklerin dövize hücumları karşısında savunmasız kalıyor ve iktidarın manipülatif çabaları yetersiz kalınca kur yeni ataklara geçiyor.

Baş edilmesi zor riskler büyüme temposundan daha hızlı ve iktidara güvensizliği giderecek bir acil-erken seçime gidilmedikçe riskler kartopu gibi büyümeye aday.

İSO PMI Endeksinden S.O.S.

İstanbul Sanayi Odası ve IHS Markit'ten elde edilen son PMI® anket verilerine göre, enflasyonist baskıların ve tedarik zincirlerindeki aksamaların Kasım ayında talebi olumsuz etkilediğine yönelik işaretlere rağmen imalat sektörünün üretiminde hafif artış kaydedildi. Büyük ölçüde Türk lirasındaki değer kaybının yansımaları olarak girdi maliyetleri enflasyonu belirgin bir şekilde hızlandı. Bu durum imalatçıların satış fiyatlarını rekor düzeyde artırmasına neden oldu.

Grafik 9. PMI (İSO Satın Alma Yöneticileri Endeksi)

İstanbul Sanayi Odası Türkiye İmalat Satın Alma Yöneticileri Endeksi (PMI), imalat sanayinin kaydettiği performansı sergilemek amacıyla tasarlanmış tek rakamlı, bileşik performans göstergesidir. Manşet gösterge; yeni siparişler, fabrika çıkışları, istihdam, tedarikçilerin teslim süresi ve satın alma stokları gibi göstergelerden elde edilmektedir. 50,0 değerinin üzerinde ölçülen tüm rakamlar sektörde genel anlamda iyileşmeye işaret etmektedir.

İSO, Kasım ayı itibarıyla görünümü şöyle sundu:

“Ekim’de 51,2 olarak ölçülen manşet PMI Kasım’da 52,0 değerini aldı.

Ekim’deki yavaşlamanın ardından Kasım’da üretim hafif bir artış kaydetti. Faaliyet koşullarındaki iyileşmede üretimin yeniden büyümeye geçmesi etkili oldu. İstihdamdaki artışın devam etmesi de üretimi destekledi.

Öte yandan, yeni alınan ihracat siparişlerinde devam eden büyümeye rağmen toplam yeni siparişlerde zayıflık belirtileri arttı. Art arda ikinci ay yavaşlama kaydeden toplam yeni siparişlerde düşüş bildiren anket katılımcıları bu durumu fiyat artışlarına, elektronik parça eksikliklerine ve otomotiv sektöründe yaşanan sorunlara bağladı.

Kasım'da girdi maliyetlerinin kaydettiği sert artışa bağlı olarak girdi fiyatları enflasyonu keskin bir şekilde hızlanarak Eylül 2018'den beri en yüksek düzeye çıktı. Anekdote temelli bilgiler, maliyetlerde görülen artışın Türk lirasındaki değer kaybından kaynaklandığına işaret etti. Bunun sonucunda imalatçı firmalar kendi satış fiyatlarını 16,5 yıllık anket geçmişinin en yüksek oranında artırdı.

Bu arada, ham madde temininde süregelen güçlükler ve nakliye konusunda yaşanan sorunlar nedeniyle tedarikçilerin teslimat süreleri Nisan 2020'den beri en yüksek oranda arttı.

Firmalar, fiyat artışlarının ve tedarik zincirlerinde devam eden aksamaların etkilerini azaltmak amacıyla girdi alım ve stoklarını genişletmeye yönelik çabalarını yoğunlaştırdı. Bununla birlikte, yeni siparişlerdeki yavaşlamaya bağlı olarak söz konusu kalemlerde artışlar ivme kaybetti.

İstanbul Sanayi Odası Türkiye İmalat PMI anket verileri hakkında değerlendirmede bulunan IHS Markit Ekonomi Direktörü Andrew Harker, şunları söyledi:

“Kasım ayında Türk imalat sektörünün genel olarak büyüme bölgesinde kaldı. Buna rağmen, kur artışının zaten yüksek seyreden ham madde fiyatlarını daha da artırması nedeniyle firmalar maliyet baskısını giderek daha fazla hissediyor. Bu durum fabrika çıkış fiyatlarında anket geçmişinin en yüksek oranlı artışına yol açarken yeni siparişlerin yavaşlamasına da katkı yapmış durumda. Firmalar üzerindeki bu baskının önümüzdeki aylarda hafifleyebilmesi için liranın istikrar kazanması önemli.”

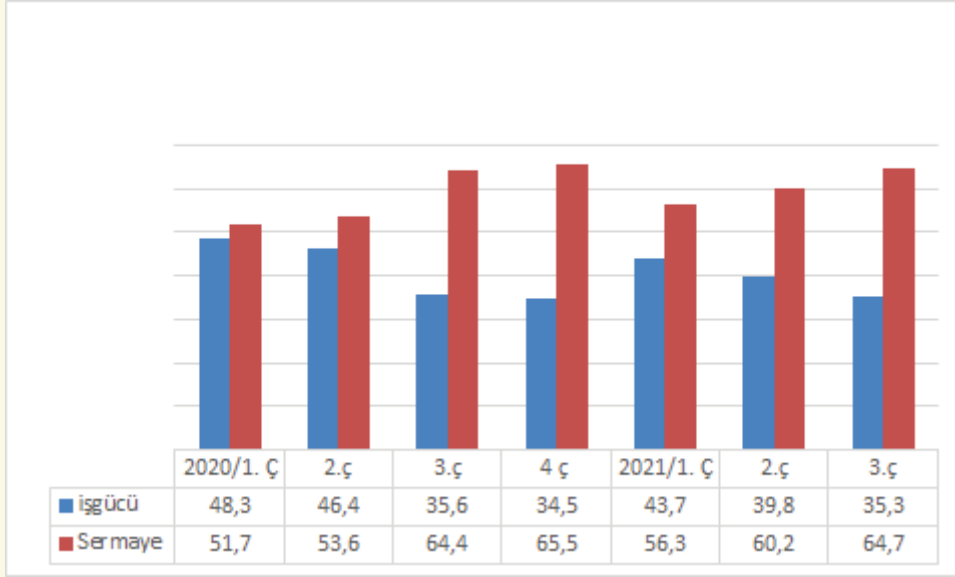
Bölüşümde sert bozulma

TL'nin değerindeki sert kayıplar, tüketici enflasyonunda büyük artışlara yol açarken dönemin yükselen enflasyonu, işgüçleri üzerinde pazarlık hakları ve bunu sağlayacak örgütlülük güçleri pek olmayan kesimleri ağır biçimde etkiliyor. Yükselişi ivme kaybetmeyen enflasyon, hissedilir biçimde ücret, maaş geliri ile geçinen 20,5 milyonu, devletten emekli, dul, yetim maaşı olarak geçinmeye çalışan 10 milyonu aşkın nüfusu, derinden etkiliyor. Bu nedenle her ayın ilk üçüncü günü TÜİK tarafından açıklanan enflasyon verisi, toplumun önemli bir kesiminin yaşadığı pahalılığı yeterince ifade etmediği gerekçesiyle hararetle eleştiriliyor. TÜİK'in tarafsız çalışmadığı, daha yüksek sesle ifade ediliyor.

Ücret ve maaşlar, emekli gelirleri, tartışmalı TÜFE oranlarında bile artırılmamakta, bu yıl yüzde 10 büyümesi beklenen milli gelirden işgücünün payı artmak yerine azalmaktadır. Milli gelirden yatırımlar ve vergiler çıkarıldıktan sonra bölüşülen gelirden işgücünün payına düşen, yüzde 35 olarak belirlenirken sermayenin payının yüzde 65'e ulaşması, büyümenin emek lehine yaşanmadığını ortaya koymaktadır.

Dar tanımlı işsizlik verilerine göre sayıları yaklaşık 4 milyonu bulan, geniş tanımlı verilere göre de 8 milyona ulaşan işsiz kitlesinin, “çalışan işgücü” olmadıkları için bu pastadan hiç pay alamadıkları ayrıca hatırlanmalıdır.

Yükselen enflasyonun en büyük sonucu, gelir dağılımının daha çok bozulmasıdır. Ekonomide belirsizliklere neden olması, dolarlaşmayı tetiklemesi, aktörlerin karar almalarını güçleştirmesi, dışarıdan kaynak girişi yerine çıkışa neden olması, öteki olumsuzluklar olarak bir çırpıda sıralanabilir. Artan

Grafik 10. Gelirin İşgücü ve Sermaye Arası Paylaşımı: 2020-2021 (9 Ay), %

Kaynak: TÜİK veri tabanından hesaplandı

eşitsizlikleri bir derece düzeltmesi beklenen 2022 merkezi bütçesinin görünümü ise, iyileştirmeler sağlamaktan uzaktır.

Geniş tanımlı işsizlik %23

Ekonomideki büyüme verileri, yeterli istihdam üretmeden bir büyüme yaşanmış olduğunu gösteriyor. Ekim ayı itibarıyla, yüzde 10'a yakın büyüme tahminine rağmen 2021'de dar tanımlı işsiz sayısı ancak 341 kişi azalabildi ve işsizlik 2 puana yakın düşse de yüzde 11,2 olarak gerçekleşti.

Tablo 5. İstihdam-İşsizlik Durumu

	Ekim 2021			Bir önceki aya göre fark			Bir önceki yılın aynı ayına göre fark		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
(Bin kişi)									
Nüfus	64 002	31 669	32 333	84	38	46	1 067	514	553
İşgücü	33 297	22 446	10 852	104	6	99	2 219	1 139	1 080
İstihdam	29 581	20 230	9 350	180	40	139	2 561	1 540	1 019
İşsiz	3 717	2 215	1 502	-75	-35	-40	-341	-402	61
İşgücüne dahil olmayanlar	30 704	9 224	21 481	-21	33	-53	-1 152	-624	-527
(%)									
İşgücüne katılma oranı	52,0	70,9	33,6	0,1	0,0	0,3	2,6	2,5	2,9
İstihdam oranı	46,2	63,9	28,9	0,2	0,1	0,4	3,3	3,9	2,7
İşsizlik oranı	11,2	9,9	13,8	-0,2	-0,1	-0,5	-1,9	-2,4	-0,9
Tarım dışı işsizlik oranı	12,9	11,0	17,1	-0,4	-0,3	-0,5	-2,3	-2,9	-1,3

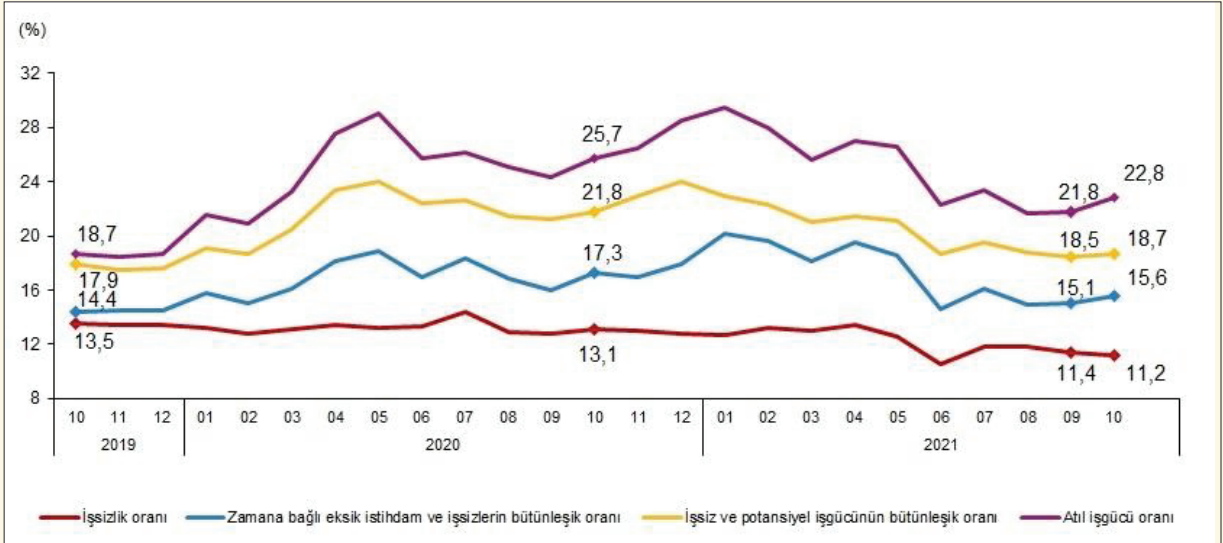
Tablodaki rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

2020 Ekim ayına göre istihdamda 2,5 milyon artış görünmesine karşılık bunun 1,3 milyonu hizmet sektöründe gerçekleşti. Yine yüzde 10 dolayındaki yüksek büyümeye rağmen, sanayideki yıllık istihdam değişimi 846 binde kaldı. Sanayide Ekim ayında 58 bin azalma ise, gelecek ile ilgili endişe verici bir sinyal.

Tablo 6. İstihdamın Sektörel Dağılımı, 15+ Yaş, (Bin Kişi) Ekim 2021

	Ekim 2021			Bir önceki aya göre fark			Bir önceki yılın aynı ayına göre fark		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Toplam	29 581	20 230	9 350	180	40	139	2 561	1 540	1 019
Tarım	5 021	2 884	2 136	33	3	29	203	14	188
Sanayi	6 361	4 777	1 583	- 58	- 87	27	846	590	255
İnşaat	1 809	1 713	96	- 4	- 2	- 2	198	167	30
Hizmet	16 391	10 856	5 535	211	127	84	1 315	769	546

Ancak daha çarpıcı olan geniş tanımlı işsizliğin seyri. Pandeminin de etkisiyle 2020 Ekim ayında yüzde 25,7 olarak ölçülen geniş tanımlı işsizlik oranı, 2021 ekim ayına gelince yüzde 22,8 olarak ölçüldü. Bu, 8,3 milyon işsiz demek. Dar tanımlı işsiz sayısının 3,7 milyon olduğu anımsandığında, 4,6 milyon kişinin iş aramayan işsiz olduğu anlaşılır.

Grafik 11. Mevsim Etkisinden Arındırılmış İşgücüne İlişkin Tamamlayıcı Göstergeler, Ekim 2019-Ekim 2021

Son işgücü verileri bir kez daha toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortaya koyuyor. Her 100 istihdamın ancak 31'i kadınlara ait. İşgücü içerisinde kadınların ağırlığı üçte 1. Buna karşın Küresel Eşitsizlik raporuna göre, emek gelirlerinin yüzde 23'ü kadınlara gidiyor. Buradan kadınların kişi başına erkeklerin yüzde 65'i kadar kazandığı da ortaya çıkıyor.

tmmob
SANAYİ KONGRESİ
2021

*Yavuz Bayülken'e
Saygıyla*

MMOGenelMerkezi

MMOtmmb

mmogenelmerkezi

Pandeminin Türkiye ve Dünyadaki Etkileri ve Kapitalizmin Açmazları

17-18 ARALIK 2021

MMO Eğitim ve Kültür Merkezi
Selanik Cad. No: 76 Kızılay / Ankara

tmmob
makina mühendisleri odası

Meşrutiyet Cad. No: 19/6 Kızılay/Ankara
Tel: +90 312 425 21 41 Faks: +90 312 417 86 21
sankonsekreteryammo.org.tr www.mmo.org.tr

**TMMOB
Makina Mühendisleri Odası
Haber Bülteni**

Aralık 2021
Sayı 282 Ekidir

**MMO Adına Sahibi ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü**
Yunus YENER

Sayfa Tasarımı
Münevver POLAT

Yönetim Yeri
Meşrutiyet Cad. No: 19/6. Kat
06650 Kızılay / Ankara
Tel: (0 312) 425 21 41 Faks: (0 312) 417 86 21
<http://www.mmo.org.tr>
e-posta: mno@mno.org.tr
basin@mno.org.tr